İNTERAKTİF BİR MEZAR ANITI ÖRNEĞİ: BERLİN HOLOKOST ANITI

EXAMPLE OF AN INTERACTIVE GRAVE MONUMENT: BERLIN HOLOCAUST MONUMENT

Mert Taşkın DEMİR

Araştırma Görevlisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü, m.taskindemir@gmail.com, https://orcid.org/0000-0002-1575-5030

ÖZET

Kamusal alanlarda anma fikri, sosyal ve politik bağlantıları nedeni ile tarih boyunca değişik şekillerde tarif edilen bir kavram olmuştur. Anma ihtiyacı ya da anıtlardaki tarif değişimi dünya savaşları sonrasında biçimsel olarak evrilmeye başlamıştır. Artık tartışmasız kabul gören övgüye yönelik anıtlar yaratmanın ve kamuya arz etmenin yanında, kaybedileni belleklerde tutmayı, gelecek kuşaklara kayıpsız aktarmayı, toplumsal sorgulamaları da dışa vuran ve diktelerini bu yolla kamuya ileten eserler, kent/e/liye ait olan açık alanlarda varlık göstermeye başlamıştır. Bu anıtlardan biri de tasarımı ABD kökenli Mimar Peter Eisenman'a ait olan ve katledilen Avrupalı Yahudilere atfedilen Berlin Holokost Anıtı (2005) dır. 1999 yılında, Alman Parlamentosu'ndaki uzun tartışmalardan sonra alınan kararla gerçekleştirilen ve soykırımda hayatını kaybeden üç milyon insanın trajik katlini belleklerde ölümsüz kılmayı hedefleyen çalışma aslında kamusal alanda uygulanmış isimsiz 2711 adet mezar taşıdır. Berlin Holokost Anıtı, toplumsal bir trajediyi tüm çıplaklığıyla gelecek nesillere anlatmaya dair plastik bir yapıyla donatılırken, toplumsal yas içeren diğer ölüm anıtlarından farklı sessiz ve anonimliği yeğleyen bir üslupta enstalasyon olarak kurgulanmıştır. Anıtın çağdaş benzerlerinden bir diğer farkı da kurgusu dâhilinde müze işlevi görevini de etkisinden bir şey yitirmeden hatta yükselterek üstlenmesidir. Berlin'de yer alan anıt bu tarafıyla, Ortaçağ Avrupası'nda sivil gelişimine şehirden bağımsız alanlarda başlayan ve günümüze kadar zirveye varan mezar/mezarlık/ölüm anıtları kavramlarının en güçlü örneklerinden birisi olma niteliğine sahiptir. Kaybedilenin hazin tarifinin çağdaş bir biçim diliyle anlatılma yöntemi de uygulamayı özgün kılmaktadır. Bu çalışmada, Berlin Holokost Anıtı'nın diğer aynı amaçlarla yapılmış olan ölüm anıtlarından nasıl sıyrıldığını, bu farkı yaratırken anlamından ya da ileti görevinden bir şey kaybedip kaybetmediğinin araştırılması amaçlanmıştır. Anıt üzerinde görsel tasarım ilkeleri ve ögeleri ışığında plastik çözümlemeler yaparak çağdaş bir anıt örneği olarak artistik önemi de vurgulanmıştır.

Anahtar sözcük: Anıt, Berlin Holokost, interaktif, soykırım, bellek.

ABSTRACT

The idea of commemoration in public arena has become a concept that has been described in different forms throughout history because of its the social and political connections. The need of commemoration or the description change in monuments has been started to evolve by transforming formalistically. Now besides the creation of monuments towards the unargued accepted compliment and the public offering, the artworks that express the keeping in memory the lost one, convey the future generations without any loss, the social inquiries and the artworks that convey their dications thoroughout this way has started to make presence on the open spaces which belong to citizen. One of these monuments that is designed by and belongs to US architect Peter Eisenman is Berlin Holocaust Monument (2005) that has been attributed to European Jewish. In 1999, the artwork that is realized with the desicions taken after the long discussions in German Parliamento and that is aimed to make immortal in the memories of 3 million people who lost their lives in a tragic murder in the genocide, is actually anonymous 2711 gravestone pieces which is executed in public space. While Berlin Holocaust Monument has been adorned with plastic formation in order to express a social tragedy with its all transparency to future generations, it has also been fictionalized as an installation art that prefers anonymity and quiteness style that contains mourning different from other dead monuments. The other difference of the monument from other modern similar monuments is also to undertake the museum function duty without losing anything from its influence moreover increasing the influence. With this aspect the monument which is in Berlin has the characteristic to be one of the strongest examples of the grave/graveyard/death concepts that reach the top until today and that has started from the city to the independent spaces to civilian development in Medieval Europe. The method of expression the mournful description of the lost one in a contemporary style language also makes the application unique.

In this artwork, it is aimed to search how Berlin Holocaust Monument differs from the other death monuments which is sculptured with the other same objectives and also it is aimed to search if it has lost anything from the meaning or the mission of conveying while creating this difference. It is also emphasised as a modern monument master (example) by doing plastic analyzes in the light of visual design principles and components on the monument.

Key Word: Monument, Berlin Holocaust, interactive, genocide, memory.

1.GİRİŞ

Yerleşik hayatın başlangıcından itibaren tarihin değişik dönemlerinde, toplumlara ait anılması veya bellekte kalması gereken kişi ya da olayları anma vazifesini anıt heykeller üstlenmiştir. Başlangıçta iktidara ait politik iletiler ve zamanla iktidarın sistemine ortak ettiği dinsel iletiler anıtlardaki temaları belirlemiştir. Yeni ulus devletin varlık bulması ve gelişmesinin ardından dönüşen kent yapısı sayesinde kamusal alanlarda ileti sağlayan heykellerin de zaman içerisinde biçim-içerik bağlamında dönüşüme uğradığı gözlemlenmektedir.

Kamusal alanlarda boy gösteren heykeller, tapınak veya erke ait bina cephelerinden koparak kent merkezinde konumlanmaya başlamıştır. Artık kamusal alanlarda monarşinin ayrıcalıklı- tek taraflı kişisel temsili ortadan kalkmaya başlamış ve laik demokrasilerin yükselişi ile yerini yeni temalar içeren uygulamalara bırakmıştır.

Kral, imparator veya askeri galibiyetler sağlamış generallerle sınırlı olan konular, zaman içerisinde kişilerin kamusallaşması fikri ile dönüşüme uğramış, kamusal alan heykelleri de sivilleşmeye başlamıştır. İletileri de andığı karaktere/lere ait sivil özelliklerle belirlenmeye başlamıştır. Doktorlar sağlık hizmeti veren binalarda, hukukçular yargıya ait mekânlarda vb. anılmaya başlanmıştır. Hatta zamanla bu temsil akımı o kadar abartılmıştır ki Avrupa'da enflasyonik bir heykel istilası ortaya çıkmıştır.
Bahsi geçen süreç I. Dünya Savaşına kadar yerel yönetimlerin tedbir kararları ile kontrol altına alınmaya çalışılmış ve kamusal alanlarda heykel uygulaması yavaşlamıştır.

1920 ye gelindiğinde, kamusal alanlarda I. Dünya Savaşı anıtları ön plana çıkmıştır ve anıt kurgularındaki biçimsel dönüşümler de dikkat çekici hale gelmiştir. Konular artık ulusal gücü işaret ederken, uygulama ortaklığını heykel ve mimari birlikte üstlenmeye başlamıştır. Artık, heykellerin o vakte kadar bilinegelen biçimsel kurallarından farklı yeni dünya düzeninin ve değerlerinin tarifini ileten ifadelerle donatıldığı görülmektedir. Tüm dönemsel dönüşümlerinden ve geleneğinden farklı olarak kamusal alan heykelleri, bireysel değil toplumsal övgüyü dikte etme kaygısı ile kurgulanmışlardır. (Curtis, 1999)

II. Dünya Savaşı ile sarsılan dünya düzeni ve psikolojik çöküntü (inanç yitimi), ulusal gücün övgüsünü işaret eden anlatımların tamamını yıkmakla kalmamış, anıt heykel geleneğinin biçim ve içerik bakımından tamamen değişmesine neden olmuştur.

Savaşta ölen ya da ne için öldürtüldüklerini bilmeyenleri veya Avrupa'da yaşanan soykırımları işaret eden/sorgulatan plastik uygulamalar açığa çıkmıştır. Kamusal alanlardaki yeni anma fikrinin övgüden çok hafızalarda kalma-kaydetme çabası içerisinde olduğu görülmektedir.

II. Dünya Savaşının sona ermesinin ardından ortaya çıkan manzara zaten övgüden bahsedilemeyecek kadar trajiktir. Cephelerde veya toplama kamplarında milyonlarca asker ve sivil yaşamını yitirmiştir. Adolf Hitler yönetimindeki Nazi Almanya'sında SS güçleri tarafından etnik temizlik adı altında gerçekleştirilen katliamlarda milyonlarca insan öldürülmüştür.

Daha önceki dönemlerde anıtlar aracılığıyla gerçekleştirilen iletilerin hedefinde olan toplum, umutsuzluğun hâkim olduğu büyük bir kaos ve duygusal çöküntü içerisine girmiştir. Onlara dikte edilecek övgü ya da iktidara dair ikna kodları artık boşa çıkmıştır. Savaşların/ katliamların müsebbiplerinin işine gelsin gelmesin toplumların ihtiyacı olan şey kayıplarına dair bir sağaltımın gerçekleştirilmesidir. Kaçınılmaz olarak anıtların görevi artık savaşta ya da soykırımlarda öldürülmüş milyonlarca insanın yokluğunu sorgulatmak olmuştur.

Çalışmanın konusunu oluşturan, Avrupa'da öldürülen Yahudilere atfedilen ABD kökenli Mimar Peter Eisenman'a (1932) ait olan Berlin Holokost Anıtı da bu uygulamalardan birisidir. Çalışmada, bahsi geçen anıta dair plastik çözümlemeler yapılmış, sanat tarihindeki muadilleri arasındaki interaktif oluşu ile açığa çıkan farklılıkları ele alınmış, alımlayan cephesinde nasıl bir etki yarattığı hakkında incelemeler yapılmış ve elde edilen bulgular sayesinde nasıl bir özgün niteliğe sahip olduğu araştırılmıştır.

Yapılmış olan alan araştırmalarında anıt hakkında yapıyı tarif eden birçok yayına rastlanılmış fakat eser üzerinde görsel tasarım ilkeleri ve öğeleri ışığında plastik çözümlemesi yapılarak muadil anıtlardan neden farklı olduğunu ifade eden bir yayına rastlanmamıştır. Çalışma bu tarafı ile bahsi geçen eser üzerinde yapılmış artistik bir çözümleme denemesi olarak özgünlük taşımaktadır.

2. BERLİN HOLOKOST ANITI

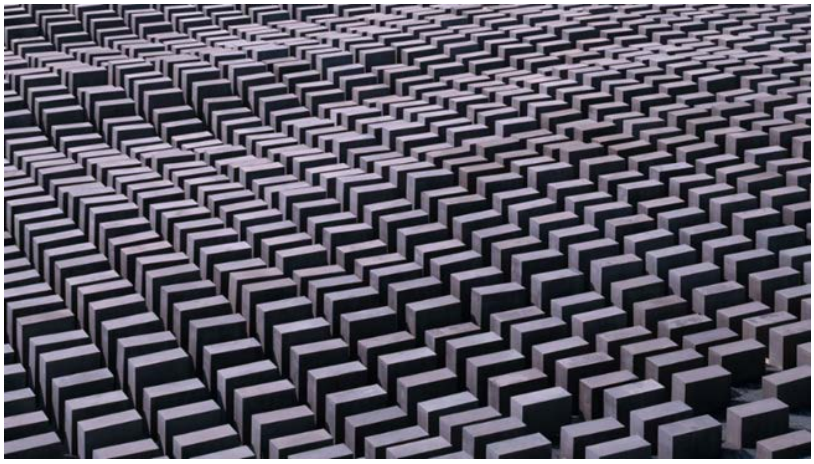
Avrupa'da II. Dünya Savaşı sonuna kadar katledilmiş olan altı milyona yakın Yahudi için Almanya Federal Meclisi 25 Haziran 1999 yılında bir anıt yapımı kararı almıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda ABD kökenli Mimar Peter Eisenman'ın tasarımı Berlin Holokost Anıtı'nın uygulanmasına karar verilmiştir. (Baldwin, 2020)

GÖRSEL 1. Berlin Holokost Anıtı, Almanya, 2005

Anıtın inşası 15 Aralık 2004 yılında tamamlanmış fakat açılışı II. Dünya Savaşı'nın bitişinin 60. Yılında 2005 yılında açılışı yapılmıştır. Uygulama, anıtın açılışı olan 8 Mayıs 2005 tarihinden itibaren ülkede çok büyük tartışmalara yol açmıştır. Nazizm yanlıları anıta kendi ülkelerinde ya da şehirlerinde özür dileme fikrine direk karşı dururken onu bir utanç anıtı olarak nitelemişler, katliamın bir insanlık ayıbı olduğu konusunda hemfikir olan cephe de anıtın kodlarının çok felsefi olduğu fikrinden yola çıkarak anlaşılması hususunda yetersiz bulmuşlardır. Tasarımcının, nazizmi yeren tarihsel bilgi veren bir betim kullanmamasından dolayı rahatsızlık duymuşlar ve bu tarafıyla anlaşılmaz olduğu iddiasında bulunmuşlardır. Açılıştan kısa bir süre sonra da anıtı turistik bir zihniyetle dolaşan ve isimsiz oluşundan (kitabesi olmadığından) anlaşılmaz bulan, içeriği anlamakta sıkıntı çeken ve ikonolojik bir done yakalamakta zorlanan bir üçüncü taraf ortaya çıkmıştır. (Craven,2019)

Anıt katliamın gerçekleştirildiği Almanya'nın başkenti olan Berlin şehrinde 19000 metre karelik bir alan üzerine yerleştirilmiş 2711 adet brüt beton bloktan oluşmaktadır. Izgara sistemine göre düzenlenmiş olan anıtta, 2,38 m uzunlukta, 0,95m genişlikte, 0,2-4,8 m arasında değişen yüksekliğe sahip pürüzsüz masif beton bloklar kullanılmıştır. (Bkz. GÖRSEL 2.) Anıtın tasarımcısı Eisenman kullandığı blokları ölüleri onurlandırmak için eski çağlardan beri kullanılan, mimari bir araç olan mezar sitelleri ile ilişkilendirerek kullandığını tarif etmektedir. (Craven,2019)

GÖRSEL 2. Berlin Holokost Anıtı (Detay)

Eisenman'ın eseri, ulusal bir hafıza anlatısı kurma çabası ile kurgulanmıştır ve katledilen milyonlarca birbirinden farklı kimliğin yok olurken aynılaştığını ifade eden kodlarla yüklenmiştir. (Connerton, 1999) Minimalist (cansız/insansız) tavra sahip çalışmanın bütünü bir enstalasyon olarak nitelendirilebilir. Yalın ve konvansiyonel anıt geleneğinden uzak tasarım zihniyeti sayesinde sessizlik ile anılan ölüm temasını yine sessiz geometrik formlar kullanarak tarif edişi de özgün artistik tavrını göstermektedir ve anıtın iletisini canlı tutmaktadır. (Breton, 2020)

Antik dünyadan günümüze kadar gelişim veya dönüşüm göstermiş olan kamusal alanlardaki ölüm/mezar anıtlarında monumental etki ilk göze çarpan özellik olmuştur. Anıtsal icra genellikle büyüklüğü ile vurgulanmaktadır ve genellikle kurgu dikey yükseliş mantığına dayanmaktadır. İster mimari ister heykel uygulaması olsun veya iki disiplinin karma değerlerine yer verilsin dikey yükseliş biçimin hakimiyet alanını yaratır. Alımlayan bu uygulamalar karşısında izleyen konumunda kalır çünkü eser yüksekliği ile hakimiyet kurarken ezicidir ve bireyi dışarı itmektedir. Berlin Holokost Anıtı'nda durum tam tersidir. Dışarı itmek yerine içine çekmektedir, genişliği ile ezicidir fakat kurduğu hakimiyet ile içine hapseder, interaktif bir süreç yaşatır ve bireyi katılımcı kılar.

Elbette ki ilk yatayda geliştirilen anıt Eisenman'ın uygulaması değildir fakat diğer yatay kurgulanmış emsallerinden farklı, anlatımda biçimci bir dilden uzak kalmasıdır. Tüm hikâyeyi kullandığı yalın biçimlerdeki gizil kodlar aktarmaktadır. Anıt bütününde, diğer muadillerinin kompozisyonlarında sıklıkla rastlanan figüratif herhangi bir betime veya sembolik bazı nesne tariflerine yer verilmemiştir. Anıt özel bir isme ya da öyküye dair bir kitabeye de sahip değildir.

Sanat tarihinde iktidarın gücünü, kutsallığın üstünlüğünü ya da bir zümrenin varlığını tarif eden anıt icralarında kullanılan kıymetli malzeme (bronz, mermer, granit vb) kaygısının bahsi geçen anıtta yer almadığı görülmektedir. Anıt brüt beton gibi tevazulu neredeyse sıradan bir malzeme ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın tamamı dikkate alındığında kompozisyondaki yalınlık dikkat çekicidir fakat yalınlığın ustaca kullanılması ile açığa çıkan yüksek bir algısal gerilim de söz konusudur. Bu artistik gerilimi yaratan dinamik tavır çalışmanın bütünündeki plastik ögelerin kullanımlarındaki dozlarla ilintilidir.

Bloklar arasında kullanılan uzunluk-kısalık, simetrik-asimetrik, büyük-küçük, ışık - gölge, yatay-dikey, boş-dolu ve zemin ile olan sert-yumuşak kontrastlıkları sayesinde bütünde denge sağlanmıştır. (Özsoy,Ayaydın,2016) Anıtın bütününde kontrastlık ve ritim baskın bir rol oynamaktadır. Tasarıma hâkim olan geometrik biçimin (beton bloklar) tekrarı sayesinde ritim duygusu, anıtın teması sakinliği/ölüm sessizliğini işaret etse de hareket, her ne kadar Yahudiliğe dair direk anlatımcılıktan uzak tavrı tercih etse de tematik vurgu gibi tasarım ilkeleri artistik bir olgunluğa kavuşturulmuştur.

Bloklar standart genişliklere sahip olsalar da zeminden yükseklikleri farklı ölçülerdedir ve bir standarda sahip değildir. Eisenman, tasarımını uyguladığı arazi yapısındaki engebeli yüzeyi tercihen tesviye ettirmemiştir ve hem zemin hem de bloklar arasındaki ölçü değişkenliği sayesinde anıtın bütününde dalgalı bir yapı dikkat çekmektedir. (Bkz. GÖRSEL 3/4/5.)

İçerisinde dolaşırken yer yer beton blokların insan boyunu geçmesi veya zemin seviyesinin derinleşmesinden dolayı blokların arasında dolaşırken yön kaybı yaşanmaktadır. Belli bir süre sonra yalnız kalma, arasında sıkışma hissi, kaybolma gibi alımlayana çaresizlik hissettiren bir ruh hali yaşatmaktadır. Geniş bir arazide, ebatları değişse de birbirinin aynı binlerce soğuk etkiye sahip biçimin insanı içine çekmesi ve tarihin bir döneminde olduğu gibi travmatik bir çaresizlik hissettirmesi tasarımın en vurucu artistik hedeflerindendir. Tasarım seçilmiş travma olarak adlandırılan yani bireylerin atalarına ya da kendi gibi insan olan diğer bireye ait olan trajedinin zihinsel temsilini yaşatmaktadır. (Kızıl,2017) Anıt ile süreç yaşayan birey ya da yeni nesiller hayatlarının başka bir evresinde farklı bir negatif durumla karşılaştıklarında seçilmiş travma bilinçaltı uyaranı görevini üstlenecek ve farklı bir tutuma dair harekete geçirecektir.

Dalgalı zemin ve yüzey anıtın geneline hareket kazandırmıştır. Kompozisyondaki bu kullanım, toplama kamplarında nereye/ölüme gittiğini/götürüldüğünü bilmeyen insanların bastığı belirsiz zeminle özdeş tutulduğu düşünülebilir. Bloklar arasındaki ölçü farkları ile açığa çıkan uzun-kısa, büyük-küçük kontrastlıkları ile değişik yaş grupları ve yine simetrik-asimetrik konumlandırış sonuçta aynılaşarak yok edilen farklı kimlik yapılarını işaret etmektedir. (Bkz. GÖRSEL 6.)

GÖRSEL 3/4/5. Anıtta kullanılan beton beton blok ve taş parke zemin detayı.

GÖRSEL 6. Nazi askerleri tarafından göçe zorlanan Avrupa'lı Yahudi vatandaşlar.

Brüt halde kullanılan beton blokların oluşturduğu kurgudaki ışık-gölge, yatay-dikey, boş-dolu kontrastlıkların da ölümün-yaşamın/doğrunun-yanlışın/adil olan-olmayanın ifadesi olarak kabul edilebilir. Milyonlarca insanı özgürlüklerinden ve yaşamlarından koparan ölüm kamplarındaki sınırlar/tel örgüler/SS asker barikatları/duvarlar arasında tanınan yaşam alanları da ritmik kullanılan beton bloklar arasındaki boşluklarla temsil edilmiştir. (Bkz. GÖRSEL 7..14)

GÖRSEL 7/8. Auschwitz toplama kampı. **GÖRSEL 9.** Berlin Holokost Anıtı detay.
GÖRSEL 10. Auschwitz toplama kampı. **GÖRSEL 11.** Berlin Holokost Anıtı detay.
GÖRSEL 12. Nazi askerleri tarafından kamplara taşınan Yahudi çocuk ve kadınlar.
GÖRSEL 13. Berlin Holokost Anıtı detay. **GÖRSEL 14.** Auschwitz toplama kampında Yahudi çocuklar.

Anıt kurgusunda, heykelsi formların(blokların) ya da anıtsal yapıyı destekleyen bir yan kurgu olan peyzaj tasarımının da bilinçli bir yalınlıkta tutulduğu dikkat çekicidir. Tercih edilmiş olan bitki grubu kent caddelerinde standart kullanılan ağaçlardır. Bitkilerin anıt kurgusundaki kompozisyonu destekleyen dağılımı (bazı noktalarda beton blokların yerine kullanılması), mevsimsel olarak verdikleri tepkiye bağlı renkli dönüşümler, blokların arasında sürprizlerle alımlayanı karşılayan uyarıcı bir etki yaratmaktadır. Bitkiler genellikle anıt tasarımcıları tarafından uygulamaya fon oluşturarak uygulamayı öne çıkarma amacıyla kullanılmaktadır. Başka bir kullanım şekli de kompozisyonu desteklemek amaçlıdır ki her iki kullanımda da yapraklı bitki mevsimsel renk değişimleri ya da yapraksız dalların kompozisyonu negatif etkileme

ihtimalinden dolayı tercih edilmemektedir. Fakat Mimar Eisenman, negatiflik arz eden tüm bu dönüşümleri anlatmak ya da aktarmak istediği temada ve yaratmak istediği atmosferde profesyonelce kullanmıştır. Peyzajı tercihi, tasarımın plastik elemanlarına ya da bütününe bir fon oluşturması değildir. Kullanılan ağaçların fazla taçlanmayan ya da uzamayan cinsten oluşu ve sayıca az olarak belli alanlarda öbek halde kullanımı tevazulu bir yeşermeyi, yaşamı, hayatın devam ettiğini-etmesi gerektiğini salıklarken, güz aylarında sararması tüm anıt kurgusuna ölümü işaret eden bir kod ile atmosferi/hikâyeyi destekleyen bir etki sağlamaktadır. (Bkz. GÖRSEL 15..20)

GÖRSEL 15/16/17/18/19/20. Berlin Holokost Anıtı peyzajında kullanılmış bitkiler.

Tasarımcının bir diğer bilinçli tercihi, tabutu veya mozoleyi de andıran beton bloklar üzerinde öldürülen herhangi bir şahsın isminin, Yahudiliğe dair anlatıda bulunabilecek bir sembolün olmayışıdır. Beton malzemenin ham rengi kullanılmış, boyama tercih edilmemiştir. Kompozisyonu oluşturan beton elemanların tüm yüzeyi özel boya tutmayan renksiz bir solüsyonla kaplanmıştır.

Bu tercihin hedefi anıta yapılacak olan Neonazi müdahalelerini engellemektir. Ayrıca tarihte Nazi askerleri tarafından sırtlarından sıradan bir nesne gibi işaretlenen Yahudi insanlara tersinden gönderme yapması olarak düşünülebilir. (Bkz. GÖRSEL 21.)

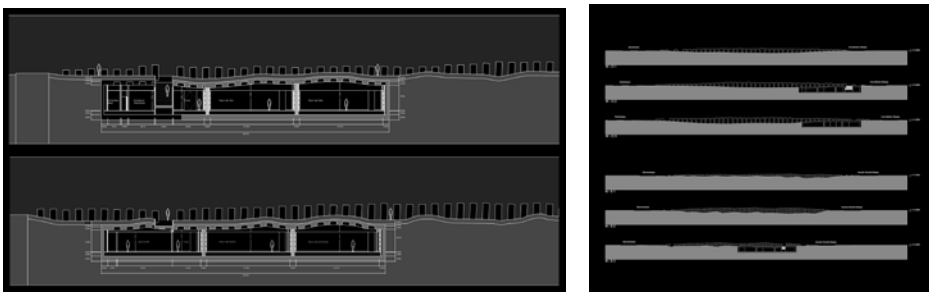

GÖRSEL 21. Nazi askerleri tarafından işaretlenmiş Yahudi bireyler.

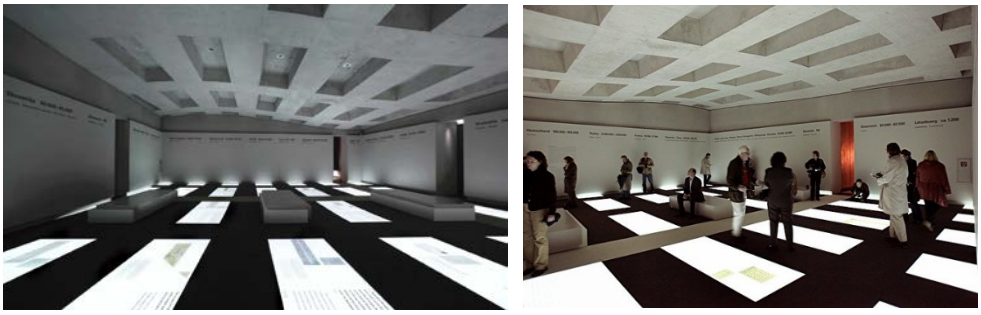
Anıtın üzerinde yaratılmış ustalıklı plastik değerleri ile yakalanan özgünlüğün haricinde muadillerinden ayıran bir diğer özelliği de bünyesinde/alt katında bir müze barındırmasıdır. (Bkz. 22..24) Salt mimari bir yapı olarak tanımlanabilme ihtimali olabilecek müze, tasarıma profesyonelce eklemlendirildiğinden üst kattaki enstalasyonun bir parçası olarak tasarlanmıştır. Anıtına bağlı bir üniteden ziyade devamı niteliğine kavuşturulmuştur. Böylelikle Berlin Holokost Anıtı kompleksini iki katlı olarak düşünülebilmek mümkündür. Müze anıtın plastik diline paralel şekilde konvansiyonel bir müze tavrından uzak, tarihi anlatmak yerine tarihe şahitlik ettirmek amaçlı bir kurgu dahilinde tasarlanmıştır ve tüm dokümanları bu tavırla teşhire sunmaktadır. Temalı oda olarak da tarif edilebilecek müze, anmanın canlı hafıza yönünü vurgulayan merkezi bir odağı temsil etmektedir. Teşhir salonlarında eskiyi anlatmak yerine eskiyi yaşatma, tanık kılma ve bellek oluşturma gayesi hakimdir. Anıtta kullanılan blokların biçimsel devamlılığı müzenin tavan inşasında da negatif (içbükey biçimlendirilmiş) yapıda devam etmektedir. (Bkz. GÖRSEL 25-26.) Böylelikle yukarıdaki ileti kaygısının aşağıda yani müze kısmında da geçerliliğinden söz edilebilir. Müzedeki teşhir tavrı (yere yansıtılan nesnellikten uzak görüntüler) yine üst kısımdaki kurgu ile bir mantık birlikteliğine sahiptir. Dolaştırmadan içine çekmektedir, tarihi ve atmosferi yaşatarak tanıklığa zorlamaktadır.

GÖRSEL 22. Berlin Holokost Anıtı Müzesi'nin girişi.

GÖRSEL 23/24. Berlin Holokost Anıtı Müzesi'ne ait plan.

GÖRSEL 25/26. Berlin Holokost Anıtı Müzesi.

Anıtın bütününe yoğunlaşıldığında, anıtın birey üzerinde bellek oluşumunu sağlarken insanların seyrine (konvansiyonel anıt karşısındaki bireyin rolü) izin vermemektedir. Bu özelliğinden dolayı interaktif bir mezar anıtı olarak tarif edilebilir. İnsanları seyirci olmaktan çıkarmakta, negatif bir şekilde içine almakta, hatırlayacakları/hatırlaması gerekli her şeyi izleyerek alımlamak yerine içine hapsederek kaotik anları yaşatmakta, katılımcısını eskiye dair olanlara şahit kılmaktadır. Katılımcı, beton bloklar arasında yürürken boğucu/ezici kaotik atmosferi yaşayarak kaybolma ve yalnızlaşma hissini/sürecini tecrübe etmektedir. Travmatik bir eğitime maruz kalmaktadır.

Anıt iknayı sübliminal baskı ile kurmaktadır. Yaşanılanları tarihten bir öykü şeklinde aktarmak yerine tecrübe ettirdiği süreç sayesinde kayıp yaşamların/kaybolurken yaşananların hissini katılımcıya aktarırken belleğine kaydettirmektedir. Kısacası anıt, izleyici kimliğini bireyden almakta ona tekrar tekrar yaşayan katılımcı rolünü biçmektedir. Bu sayede uzaktan seyredilen ve zamanla sıradanlaşan bir nesne gibi algılanmak yerine interaktif kurgusu ile izleyicisini davet etmekte, plastik kurgusu sayesinde ezici atmosferi/süreci bireylere yaşatmakta, onları sorgulamaya yönlendirerek eğitmekte ve belleklerinde sürecin yer etmesini sağlamaktadır.

3. SONUÇ

Mezar/ölüm anıtları sanat tarihinde mimarlığın ve heykel sanatının ortak üstlendiği bir alan olmuştur. Anonim heykeltıraşlık döneminde (eserin müessiri ile anılmadığı) mimarlar ile birlikte giden üretim süreci mevcuttur. Gelişen süreçte iki disiplinin ortaklığı birbirinden ayrılarak kendi alanlarına dair özerk tarifler geliştirilmeye başlanmış olsa da günümüzde tekrar ortak tavırla üretim buluşmaları izlenmektedir.

Zaman zaman ortak çalışmalar gerçekleştirilmese bile heykeltıraşlar mimar gibi, mimarlar da heykeltıraş gibi düşünme/kurgulama eğilimi ile eserler üretilmektedir. Berlin Holokost Anıtı ve tasarımcısı Mimar Peter Eisenman örnek olarak verilebilir. Anıtın, bir mimari ve heykel sentezi olduğu söylenebilir. Anıt, iki ayrı sanat dalının alana dair gelenekçi taraflarından uzak bir zihniyetle icra edilmiştir. Tasarımcısının, kurgu sürecinde biçim-içerik meselesine felsefi yaklaştığı bu sayede yüksek bir etki yakalamış olduğu sonucu çıkarılabilir.

Kurgu mantığı sayesinde interaktif bir uygulama olarak tarif edilebilecek bir anıtın, tarihteki muadillerinden yalnızca yalın olma çabası ile nasıl uzaklaşabileceği, özgünlük kazanabileceği ve tarihsel bellek oluşturma hususunda alımlayan üzerinde kalıcı etki bırakabileceği gözlemlenmiştir.

4. KAYNAKÇA

Breton, L. D. (2020). Sessizlik Üzerine.Sel Yayıncılık. İstanbul.

Connertor, P. (1999). Toplumlar Nasıl Anımsar? Ayrıntı Yayınları. İstanbul.

Curtis, P. (1999). Sculpture 1900-1945. Oxford University Press. New York.

Kızıl, E. T. (2017). Yürekte Kırk Mum, Bireysel ve Toplumsal Yas. Pinhan Yayıncılık. İstanbul, 98.

Özsoy, V. Ayaydın, A. (2016). Görsel Tasarım Öge ve İlkeleri. Pegem Akademi Yayıncılık. Ankara.

ÇEVRİMİÇİ KAYNAK

Craven, Jackie. (2019). https://www.thoughtco.com/the-berlin-holocaust-memorial-by-peter-eisenman-177928 (Erişim Tarihi:03/10/2021)

GÖRSEL KAYNAK

GÖRSEL 1. https://www.thoughtco.com/the-berlin-holocaust-memorial-by-peter-eisenman-177928 (Erişim Tarihi:03/10/2021)

GÖRSEL 2. https://eisenmanarchitects.com/Berlin-Memorial-to-the-Murdered-Jews-of-Europe-2005 (Erişim Tarihi:05/10/2021)

GÖRSEL3.https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Memorial_to_the_Murdered_Jews_of_Europe_aka_the_Holocaust_Memorial_in_Berlin.JPG (Erişim Tarihi:05/10/2021)

GÖRSEL 4. https://archjourney.org/projects/memorial-to-the-murdered-jews-of-europe/ (Erişim Tarihi:05/10/2021)

GÖRSEL5.https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Memorial_to_the_Murdered_Jews_of_Europe_aka_the_Holocaust_Memorial_in_Berlin.JPG (ErişimTarihi:05/10/2021)

GÖRSEL6.https://en.wikipedia.org/wiki/Knowledge_of_the_Holocaust_in_Nazi_Germany_and_German-occupied_Europe (ErişimTarihi:05/10/2021)

GÖRSEL 7. https://discovercracow.com/auschwitz-facts/ (ErişimTarihi:03/10/2021)

GÖRSEL 8. https://whizolosophy.com/category/atrocities-racism-inequality/article-column/91-important-facts-about-the-holocaust (ErişimTarihi:03/10/2021)

GÖRSEL 9. https://www.allcadblocks.com/berlin-holocaust-memorial-wouldnt-be-built-today-says-peter-eisenman/ (ErişimTarihi:03/10/2021)

GÖRSEL 10. https://www.jewishcare.org/news/242-british-library-launches-jewish-survivors-of-the-holocaust-online (ErişimTarihi:01/10/2021)

GÖRSEL11.https://eisenmanarchitects.com/Berlin-Memorial-to-the-Murdered-Jews-of-Europe-2005 (ErişimTarihi:04/10/2021)

GÖRSEL12.https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/holokostun-izleri-istanbulda-1210972 (ErişimTarihi:05/10/2021)
GÖRSEL13.https://eisenmanarchitects.com/Berlin-Memorial-to-the-Murdered-Jews-of-Europe-2005 (ErişimTarihi:05/10/2021)
GÖRSEL 14. https://eeradicalization.com/remembering-the-holocaust-75-years-after-the-liberation-of-the-camps/ (ErişimTarihi:05/10/2021)
GÖRSEL 15. https://theconversation.com/let-action-in-holocaust-memorials-open-a-discussion-instead-of-shaming-on-the-yolocaust-selfies-project-71953 (ErişimTarihi:05/10/2021)
GÖRSEL 16. https://eisenmanarchitects.com/Berlin-Memorial-to-the-Murdered-Jews-of-Europe-2005 (ErişimTarihi:05/10/2021)
GÖRSEL17. https://g-switch.org/tr/avrupa/almanya/berlin/holocaust-memorial-in-berlin-1520198/ (ErişimTarihi:05/10/2021)
GÖRSEL 18. https://davisla.wordpress.com/2013/12/26/holocaust-memorial-berlin-germany-public-realm/ (ErişimTarihi:05/10/2021)
GÖRSEL 19. https://davisla.wordpress.com/2013/12/26/holocaust-memorial-berlin-germany-public-realm/(ErişimTarihi:05/10/2021)
GÖRSEL 20. https://davisla.wordpress.com/2013/12/26/holocaust-memorial-berlin-germany-public-realm/(ErişimTarihi:05/10/2021)
GÖRSEL 21. https://forward.com/life/213543/why-studying-women-in-the-holocaust-is-important/(ErişimTarihi:21/09/2021)
GÖRSEL 22. http://jesshiller.blogspot.com/2009/11/peter-eisenman.html (ErişimTarihi:21/09/2021)
GÖRSEL 23. https://eisenmanarchitects.com/Berlin-Memorial-to-the-Murdered-Jews-of-Europe-2005(ErişimTarihi:05/10/2021)
GÖRSEL 24. https://eisenmanarchitects.com/Berlin-Memorial-to-the-Murdered-Jews-of-Europe-2005(ErişimTarihi:05/10/2021)
GÖRSEL 25. https://www.researchgate.net/figure/Memorial-for-the-Murdered-Jews-of-Europe-the-Museum-Credits-Lepkowski-Studios-Berlin_fig8_291137055(ErişimTarihi:05/10/2021)
GÖRSEL 26. https://www.berlin.de/en/attractions-and-sights/3560249-3104052-memorial-to-the-murdered-jews-of-europe.en.html(ErişimTarihi:05/10/2021)